

TOEGANGSVORMEN TOT WETENSCHAPPELIJKE PUBLICATIES VOOR ONDERZOEKSINSTELLINGEN EN HET BREDE PUBLIEK

EEN VOORBEREIDEND ONDERZOEK

Maurits van der Graaf; Pleiade Management & Consultancy; 04-12-2023

1. Inleiding	2
2. Opzet voorbereidend onderzoek.....	2
3. Toegang voor àlle onderzoeksinstellingen	5
3.1 Overzicht toegang tot tijdschriften bij onderzoeksinstellingen.....	5
3.2 Gewenste en werkelijke toegang tot paywalled tijdschriftliteratuur bij niet universitaire onderzoeksinstellingen	7
4. Toegang voor doelgroepen buiten het Hoger Onderwijs	10
4.1 Vertrekpunten onderzoek	10
4.2 Eerder onderzoek: landelijke publieksonderzoek en onderzoek onder onderwijsprofessionals ...	13
4.3 Praktijkvoorbeelden voor toegang tot wetenschappelijke informatie: Onderwijsonderzoek; Zeeuwse Bibliotheek; Nemo Kennislink	15
4.4 Informatiebehoeften bij Patiëntenfederatie en Practoraten	17
4.5 Reacties op de propositie van een portal met ondersteunende diensten.....	19
5. Conclusies en aanbevelingen	22
5.1 Toegang tot paywalled artikelen voor àlle onderzoeksinstituten	22
5.2 Toegang voor doelgroepen buiten het Hoger Onderwijs	24
6. Resultaten workshop met stakeholders	27
6.1 Inleiding.....	27
6.2 Resultaten (A): Bredere rol voor de inkoop van de UKB – ‘deur open voor gezamenlijke inkoop’	27
6.3 Resultaten (B): Wetenschappelijke content betekenisvol aanbieden voor doelgroepen buiten de onderzoeksinstellingen	28
Bijlage A: Checklist voor een eventueel publieksonderzoek.....	29
Bronnen	30

1. INLEIDING

3.4 In 2030, there will be a public platform for scientific publications, that allows everyone in the Netherlands to re-use global scholarly output for their professional and societal engagement practices.

Objective 3.4 van de NPOS Rolling Agenda (zie hierboven) stelt dat in 2030 iedereen in Nederland toegang dient te hebben tot de wetenschappelijke literatuur om deze te kunnen toepassen en hergebruiken voor persoonlijke, professionele en maatschappelijke doeleinden. Er zijn voor het bereiken van deze doelstelling twee obstakels:

(1) Wetenschappelijke literatuur achter een paywall: een deel van de wetenschappelijke tijdschriftliteratuur blijft naar verwachting binnen afzienbare tijd achter een paywall. De kosten hiervoor belemmeren de toegang voor velen.

(2) Open Access wetenschappelijke output: een belangrijk deel van de wetenschappelijke tijdschriftliteratuur is inmiddels Open Acces toegankelijk, evenals een deel van de wetenschappelijke datasets en andere output. In de praktijk blijkt het echter voor doelgroepen buiten het wetenschappelijke domein lastig om deze literatuur te zoeken, te vinden en vervolgens te gebruiken of toe te passen.

Dit leidt tot de volgende centrale onderzoeksvraag:

Welke toegangsvormen tot paywalled én Open Acces publicaties vormen een werkelijke oplossing voor mensen die geen gebruik kunnen maken van de licenties van universiteitsbibliotheken.

Doel van een uit te voeren landelijk onderzoek met deze centrale vraagstelling is dat de bibliotheeksector een goed begrip krijgt van een adequate dienstverlening hiervoor: toegang tot wetenschappelijke literatuur vormgeven én de toegankelijkheid ervan vorm te geven m.b.v. het inrichten van zoekomgeving(-en) en van de wegwijsfuncties van bibliotheken. Teneinde dit beoogde landelijk onderzoek goed vorm te geven is dit voorbereidend onderzoek uitgevoerd met de volgende doelstellingen:

1. Bundelen van eerder Nederlands onderzoek
2. Uitwerken van de centrale vraagstelling in deelvragen m.b.t. toegang tot paywalled wetenschappelijke literatuur en toegang en gebruik van Open Access wetenschappelijke literatuur.
3. Identificeren van de verschillende, relevante doelgroepen in Nederland
4. Verdiepen van het gesprek hierover met betrokken stakeholders

De hoofdstukken 1 t/m 5 van dit rapport zijn als tussenrapport uitgebracht om als basis te dienen voor een workshop met 24 vertegenwoordigers van stakeholders op 9 november 2023. De resultaten van deze workshop zijn weergegeven in hoofdstuk 6. Dit voorbereidend onderzoek is geïnitieerd door UKB en uitgevoerd door Maurits van der Graaf van Pleiade Management en Consultancy en werd begeleid door Hubert Krekels (WUR) en Astrid van Wesenbeeck (KB).

Dit project is tot stand gekomen met steun van Stichting Pica, de organisatie die wetenschappelijke en openbare informatievoorziening bevordert door onder meer het financieren van projecten. Meer informatie over Stichting Pica is te verkrijgen bij de secretaris van Stichting Pica.

2. OPZET VOORBEREIDEND ONDERZOEK

Het voorbereidend onderzoek is ingedeeld in de volgende hierna beschreven fasen. Hierbij zijn telkens twee sporen gevolgd:

(1) het bieden van toegang tot wetenschappelijke literatuur - inclusief Closed Access artikelen – voor wetenschappelijke onderzoeksinstituten, die niet of gedeeltelijk gebruik kunnen maken van de licenties voor de UNL universiteiten en UMC's (zoals afgesloten door het UKB-consortium)

(2) het verhogen van de toegankelijkheid van wetenschappelijke literatuur door middel van een portal met ondersteunende diensten voor doelgroepen in de samenleving buiten de muren van de universiteiten en onderzoeksinstituten.

1. **Desk research:** In deze fase werden de onderzoeken voor de Universiteiten van Nederland ¹ en voor de Koninklijke Bibliotheek ^{2,3} geanalyseerd met het oog op de bovengenoemde vraagstelling, aangevuld met een breder desk research.
2. **Interviews potentiële stakeholders:** Voor dit voorbereidend onderzoek zijn 12 interviews gehouden met potentiële stakeholders en/of experts (zie tabel).
3. **Tussenrapport:** De hoofdstukken 1 t/m 5 met de resultaten van het desk research en de interviews zijn uitgebracht als een tussenrapport dat toegezonden is aan de deelnemers van de workshop (zie hieronder).
4. **Workshop 9 november:** Een workshop werd gehouden met 24 vertegenwoordigers van stakeholders (zie tabel volgende pagina), die ter voorbereiding dit tussenrapport toegestuurd hebben gekregen.
5. **Eindrapport:** Het is de bedoeling dat dit eindrapport dient als basis voor hierna te zetten stappen (zie hoofdstuk 6).

Geïnterviewden	
Naam	Organisatie
Arjan Schalken	UKB-SIS
Anne Buteijn	Zeeuwse Bibliotheek
AnneFloor Scholvinck	Rathenau Instituut
Ava Irani	EUR bibliotheek
Darco Jansen	Universiteiten van Nederland
Hedwig Neefs	STZ - Samenwerkende Topklinische Ziekenhuizen
Ionica Smeets	Hoogleraar wetenschapscommunicatie Universiteit Leiden; kwartiermaker Nationaal Centrum Wetenschapscommunicatie
Jeroen Sondervan	NWO regieorgaan Open Science
Jorick Scheerens	Practoraten (MBO)
Klaartje Spijkers	Patiëntenfederatie
Robert Visscher	NEMO Kennislink
Rowan Zuidema	Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek

Deelnemers workshop 9 november	
Martijn Kleppe	KB
Lennie de Lange	KB
Astrid van Wesenbeeck	KB
Aline Kortering	KNAW
Winnie Schats	NKI
Frederike Smitz	NWO/OS NL
Ella Bosch	NWO-I
Thecla van Wageningen	NWO-I
Maurits van der Graaf	Pleiade
Anna Roodhof	PNN
Jorick Scheerens	Practoraten
Anne Oechtering	PTHU
Anne-Floor Scholvinck	Rathenau
Marjan Bakker	STZ (Noordwest Ziekenhuisgroep)
Chantal den Haan	STZ (OLVG)
Ans ter Woerds	SURF
Arjan Schalken	SURF
Inez Westermann	SURF
Sandra Wulms	TNO
Carla Wiedmann-Langstraat	TNO
Darco Janssen	UNL
Hilde van Wijngaarden	VU
Hubert Krekels	WUR
Ellen Carbo	ZonMW

3. TOEGANG VOOR ÀLLE ONDERZOEKSIINSTELLINGEN

3.1 OVERZICHT TOEGANG TOT TIJDSCHRIFTEN BIJ ONDERZOEKSIINSTELLINGEN

Nederlandse onderzoeksinstituten; inkoopconsortia en andere gegevens m.b.t. wetenschappelijke tijdschriftlicenties	Besteding tijdschriftlicenties (Keuro)	FTE onderzoekers	Artikelproductie geschat	Typering
UKB Consortium				Licenties met alle grotere uitgevers
13 grote universiteiten, 8 UMC's [UN;NFU]	43037	28827	45000	Deelname in vele licenties
Hogescholen: 36 publieksgefinancierde hogescholen met Vereniging Hogescholen als koepel; 33 hogeschoolbibliotheken verenigd in SHB	2514	6175	700	Deelname sommige; ook toegang via dubbelaanstellingen
Onderzoeksinstituten OCW: 22 instituten: NWO-I (n=9), KNAW instituten (n=11), IHE, Naturalis	742	1812	3432	Deelname enkele licenties; ook toegang via dubbelaanstellingen
Inkoopuitvoeringscentrum Belastingdienst				Licenties top-3 wet. uitgevers en ca. 30 licenties vakliteratuur
Rijkswetenschappelijke instellingen: 12 onderzoek- en kennisorganisaties: RIVM, KNMI, NFI, SCP, CPB, CBS, Planbureau Leefomgeving, RKD, Kennisinstituut Mobiliteitsbeleid, Rijkswaterstaat, RCE, WODC	1200	3000	2000	
STZ consortium (n=27) STZ (28 Samenwerkende Topklinische opleidings-Ziekenhuizen),	3200	Zie tekst	3500	Enkele gemeenschappelijke licenties op medische tijdschriftpakketten; ook toegang via dubbelaanstellingen
Perifere ziekenhuizen/ overige medische organisaties: NKI, Prinses Máxima Centrum, Sanquin Research, NIVEL	nb	Zie tekst		Vnl. tijdschriftabonnementen; ook toegang via dubbelaanstellingen
TO2 instituten: TNO, NLR, MARIN, Deltares [WR neemt deel aan UKB consortium]	750	3000	1000	Geen informatie
Kleine universiteiten: Theologische Universiteit Utrecht, Theologische Universiteit Apeldoorn, Protestantse Theologische Universiteit, Universiteit voor Humanistiek, Nyenrode universiteit	(40) ^a	(28)	(80)	Deze cijfers zoals hier weergegeven komen uit het rapport ¹ maar blijken niet correct. Zie voetnoot hieronder.
Subtotaal UN/NFU	43037 (84%)	28827	45000	
Subtotaal non-UN/NFU	8446 (16%)	>14015	10712	
Totaal	51483	43042	45000 (excl. overlap)	

Tabel 1 Gegevens over de Nederlandse onderzoeksinstituten, inkoopconsortia en gegevens m.b.t. tijdschriftlicenties ¹

^a Deze cijfers blijken niet correct: de kleine universiteiten hebben gezamenlijk hogere bibliotheekbudgetten, meer publicaties én meer wetenschappelijke onderzoekers in dienst. Bijvoorbeeld de PthU had in 2022 54,3 FTE wetenschappelijke personeel in dienst, bedroeg de artikelproductie 68 peer-reviewed artikelen en het bibliotheekbudget voor tijdschriften 27 Keuro (mededeling Anne Oechtering).

In de studie 'Naar 100% Open Acces voor Nederlandse onderzoekspublicaties: tijdschriftartikelen'¹ werden zeven groepen publieksgefinancierde onderzoeksinstituten onderscheiden en gegevens verzameld over hun inkoop en bestedingen m.b.t. wetenschappelijke tijdschriften. Deze gegevens zijn samengevat in tabel 1. Hierover is het volgende op te merken:

- **UKB-licenties:** Het UKB consortium heeft een lange historie van gezamenlijke overeenkomsten met uitgevers. In principe werkt het consortium met een opt-out mogelijkheid. Het onderhandelsteam krijgt een mandaat na een toets bij de deelnemende universiteiten en UMC's. Wanneer het onderhandelingsresultaat binnen het mandaat valt, dan verloopt het verdere proces soepel. Wanneer het onderhandelingsresultaat buiten het mandaat valt, dan kan het gebeuren dat een deelnemer voor een opt-out kiest, wat vaak betekent dat de overige deelnemers extra moeten betalen.
- **Artikel productie:** Er worden circa 45.000 artikelen per jaar gepubliceerd met de Nederlandse co-auteur. 18% van deze artikelen hebben een *corresponding* auteur van een niet-universitaire onderzoeksinstelling. Er blijkt echter een grote verwevenheid te zijn tussen de auteurs van de universitaire instellingen en auteurs van de andere onderzoeksinstituten: 96% van de artikelen hebben een Nederlandse coauteur van een universitaire instelling. Met andere woorden: het overgrote deel van de 45.000 artikelen wordt gepubliceerd met een *corresponding* of co-auteur van een grote universiteit of UMC.
- **Onderzoek bij ziekenhuizen en medische instellingen:** Het klinische en patiëntgebonden onderzoek bij o.m. de STZ ziekenhuizen wordt grotendeels uitgevoerd door de *medical practitioners* die naast hun medische praktijk ook onderzoek uitvoeren. Vandaar dat hier geen FTE cijfers voor onderzoekers van bekend zijn.
- **Financiering onderzoeksinstituten:** Universiteiten, hogescholen, OCW-onderzoeksinstituten en de Rijkskennisinstellingen zijn grotendeels gefinancierd door de overheid. Dit geldt niet voor de overige instituten: de TO2 instituten worden voor een deel gefinancierd door het rijkssubsidies (circa 15% tot 25%). De kleine universiteiten hebben wisselende aandelen overheidsfinanciering, terwijl de medische organisaties vooral andere financieringsbronnen hebben.

3.2 GEWENSTE EN WERKELIJKE TOEGANG TOT PAYWALLED TIJDSCHRIFTLITERATUUR BIJ NIET UNIVERSITAIRE ONDERZOEKINSTELLINGEN

KLOOF VANWEGE FINANCIËN

Er wordt een grote kloof gesignaleerd tussen de gewenste en werkelijke toegang tot paywalled tijdschriftliteratuur bij de niet-universitaire onderzoeksinstituten. Hoewel de universitaire instellingen ook geen toegang hebben tot alle paywalled tijdschriftliteratuur, is het overgrote deel van de internationale tijdschriftliteratuur van de grotere uitgeverij wel beschikbaar via de UKB-licenties. Deze toegang is niet weggelegd voor de niet-universitaire instellingen: een aantal instellingen neemt deel aan enkele UKB-licenties, de overige nemen daar niet aan deel. Hiervoor is een juridische reden (de instellingen moeten aan de voorwaarden voldoen om lid te zijn van SURF), maar deze is overkomelijk. De werkelijke reden is een financiële: instituten die willen aansluiten gaan uit van hun bestaande bibliotheekbudgetten. In de praktijk blijkt dat deze budgetten sterk tekortschieten: deelname aan de UKB-licenties betekent immers een forse uitbreiding van het portfolio van deze instellingen.

DUBBELAANSTELLINGEN EN GEITENPAADJES VOOR TOEGANG

In de praktijk hebben onderzoekers bij niet-universitaire instellingen soms ook een aanstelling bij een universiteit: een zogenaamde dubbelaanstelling. Daarnaast zijn er in de praktijk veel 'geitenpaadjes' naar de volledige content van een wetenschappelijk artikel: het wordt gevraagd aan een collega die wel toegang heeft of de auteur zelf wordt benaderd. Of het wordt gevraagd aan de IBL dienstverlening van de bibliotheek van de instelling. Dit alles vertroebelt het zicht op het werkelijke probleem: in hoeverre hindert de kloof tussen werkelijke en gewenste toegang bij deze niet-universitaire onderzoeksinstituten de voortgang van het onderzoek?

SITUATIESCHETS BIJ DE STZ ZIEKENHUIZEN

- **Veel onderzoek, maar soms onder een andere noemer:** Een groot deel van de artsen in opleiding tot medisch specialist werken voor tenminste een deel van hun zesjarige opleiding in een STZ ziekenhuis. Daarnaast zijn er veel co-assistenten en verpleegkundigen in opleiding en promovendi. Er zijn onder meer 127 hoogleraren verbonden aan een STZ ziekenhuis. Deze hebben dan een dubbelaanstelling. Vanwege de grote patiëntenpopulatie in de STZ ziekenhuizen, is het logisch dat voor patiënten-onderzoek STZ ziekenhuizen veelal in beeld zijn. Het komt echter regelmatig voor dat een onderzoek wordt uitgevoerd vanuit een academisch ziekenhuis maar in de praktijk plaatsvindt in een STZ ziekenhuis. De onderzoekers vermelden dan veelal hun universitaire adres in de onderzoekspublicaties. Niettemin zijn er in de periode 2009 – 2018 19.854 publicaties met een auteur in een STZ ziekenhuis geïdentificeerd door het CWTS. Het aantal publicaties is in die periode stijgend en de impact van de publicaties is op een hoog niveau.
- **Financiering:** De STZ ziekenhuizen krijgen geen onderzoeksgeld vanuit het ministerie van OCW. Het onderzoek wordt of uit de derde geldstroom gefinancierd of uit eigen budgetten. Extra kosten voor aanschaf van met de universiteiten vergelijkbare licenties voor wetenschappelijke literatuur zou uit budgetten moeten worden gehaald voor patiëntenzorg, hetgeen onacceptabel is.

SITUATIESCHETS KLEINE UNIVERSITEITEN

In een recente notitie ⁴ wordt de situatie geschetst van twee zogenoemde kleine universiteiten. Deze universiteiten kunnen door het goeddeels ontbreken van een eigen collectie, een klein budget en een beperkte menskracht niet meedoen met de UKB-licenties. Ook de financiering van APC's voor het publiceren van Open Acces artikelen is problematisch. Met in de praktijk als gevolg:

- Onderzoekers, docenten en studenten hebben minder gemakkelijk toegang tot een deel van de voor hen relevante bronnen met gevolgen voor de kwaliteit van het onderzoek en onderwijs. In de praktijk zullen zij op andere wijze proberen toegang te verkrijgen, hetgeen inefficiënt is.
- Artikelen door de onderzoekers van deze universiteiten kunnen niet altijd Open Acces gepubliceerd worden en krijgen daarmee niet de publiciteit en aandacht die wenselijk zou zijn.

Vanuit de universiteitsbibliotheken worden weliswaar oplossingen aangeboden (zie tekstkader), maar deze voldoen slechts zeer gedeeltelijk, omdat de universiteitsbibliotheken gebonden zijn aan de licentievoorwaarden van de uitgevers.

Overeenkomst UvH – UBU 2022-2026 [overgenomen uit de genoemde conceptnotitie]

De Universiteit voor Humanistiek heeft sinds 2009 een overeenkomst met de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit Utrecht (UBU). De UvH collectie is overgegaan naar de UBU en zijn, tegen een jaarlijks door de UvH te voldoen tarief, de volgende afspraken gemaakt:

- Studenten en medewerkers van de UvH kunnen zonder individuele kosten lid worden van de UBU/ Dit lidmaatschap behelst de uitleenservice, de inzage van niet-uitleenbare publicaties, de mogelijkheid tot 'on site' (en dus NIET vanuit huis) raadplegen van de digitale collecties waar de UBU een licentie op heeft en het gebruik maken van het interbibliotheecair leenverkeer;
- UBU verplicht zich tot het bestellen, aanschaffen, ontsluiten en beschikbaar stellen van de door de UvH geselecteerde nieuwe titels van gedrukte boeken;
- UBU verzorgt bibliotheek instructie voor studenten, PhD studenten nieuwe medewerkers.

KWANTITATIEVE BUSINESS CASE MOGELIJK?

Is het mogelijk om een kwantitatieve businesscase op te stellen? Er zijn door de respondenten daarvoor twee mogelijkheden geopperd:

- **Access denials:** Wanneer uitgevers de IP-range van een instituut weten, kunnen zij ook het aantal keren dat er toegang is gezocht en dit geweigerd is vanwege het ontbreken van een licentie meten: de zogeheten *access denials*. Dit vormt dan vaak een argument voor uitgevers om het betreffende instituut te benaderen voor het nemen van een abonnement. In principe maakt een instituut zich hiermee afhankelijk van de informatie van de uitgever.
- **Behoeftanalyse:** Het betreffende instituut zou een behoeftanalyse kunnen uitvoeren onder haar onderzoekers door middel van een vragenlijst.

Andere geïnterviewden wezen dit overigens enigszins verontwaardigd van de hand: zij stellen zich op het principiële standpunt dat wetenschappelijke informatie niet achter tolmuren hoort te zitten en dat het als een collectief goed moet worden gezien.

MOGELIJKE OPLOSSINGSRICHTINGEN

- **Uitbreidingen van UKB-licenties met ‘kavels’:** Een uit de interviews naar voren gekomen voorstel is het volgende: het UKB consortium onderhandelt met het oog op een (verlenging van) een bestaande overeenkomst met een uitgever en daarnaast wordt er een ‘kavel’ overeengekomen waar andere, non-UKB instituten op kunnen intekenen. Zo’n kavel ernaast kan ook veel flexibeler zijn voor de intekenende instituten - deze kunnen bijvoorbeeld voor één of twee jaar deelnemen aan een overeenkomst die drie jaar geldt. Het onderhandelsteam van het UKB consortium zou dan bijvoorbeeld uitgebreid kunnen worden met een vertegenwoordiger van een non-UKB instituut dat relevant is voor de betreffende licentie. Echter, er is dan geen sprake van een echt mandaat. Een knelpunt zal waarschijnlijk zijn dat het UKB consortium - mede gebaseerd op historische prijzen - vaak een hele goede prijsstelling krijgt en dat de kavel dan relatief duurder uitvalt voor een instituut. Er is hiermee overigens geen enkele ervaring met uitgeversonderhandelingen, maar het eventuele prijsverschil kan wel een spanningsveld vormen. Daarnaast zijn er nog de frictiekosten: het UKB consortium betaalt 0,75% van het contract aan administratiekosten aan SURF diensten. Voor een aparte licentie voor een klein instituut zijn de werkelijke kosten 7,5%. Je zou je kunnen voorstellen dat dit voor de non-UKB instellingen wordt opgevangen door een landelijk budget dat deze frictiekosten op zich neemt.
- **Beginnen met Open Access:** De mogelijkheden van een breder consortiumverband worden met betrekking tot overeenkomsten met full Open Access uitgevers momenteel verkend. Dit betreft overeenkomsten met betrekking tot het publiceren van Open Access artikelen. Er zijn 47 kennispartijen benaderd met een enquête met een longlist van deze uitgeverijen. Dit heeft geleid tot een aantal rondetafelgesprekken met als uitkomst om toe te werken naar brede overeenkomsten met twee *fully* Open Access uitgeverijen. E.e.a. wordt in de tweede helft van 2023 verder vormgegeven.
- **Collectieve benadering d.m.v. een nationaal consortium:** Meerdere geïnterviewden in dit onderzoek pleiten ervoor om de toegang tot wetenschappelijke informatie collectief te benaderen. In het eerder genoemde uitgebreide onderzoek met de focus op Open Access (en niet op toegang tot Closed Access) ¹ zijn er verschillende opties voor een nationaal consortium de revue gepasseerd:
 - **Een nationaal opererend UKB consortium:** Een model waarbij er een of twee extra ‘schillen’ in het consortium gecreëerd zouden worden waaraan de non-VSNU/NFU instellingen zouden kunnen deelnemen met de mogelijkheid tot maatwerk trok veel belangstelling van de deelnemers van dat onderzoek. Een knelpunt bleek echter de huidige Read & Publish deals voor hybride tijdschriftenpakketten, die niet geschikt gemaakt kunnen worden voor instellingen die slechts Read toegang nodig hebben tot specifieke subsets van de tijdschriftpakketten van de uitgevers.
 - **Een nationale rol voor het UKB consortium** waarbij het consortium ook de licenties afsluit voor de andere onderzoeksinstellingen. Dit vereist echter additionele financiering: het is echter niet duidelijk hoeveel er extra financiering nodig zal zijn en wie dit op zich kan nemen. [Het hierboven beschreven idee van ‘kavels’ geeft natuurlijk ook een nationale rol aan het UKB consortium, maar laat de financiering van de licenties over aan de deelnemende niet-UKB-instellingen].

4. TOEGANG VOOR DOELGROEPEN BUITEN HET HOGER ONDERWIJS

4.1 VERTREKPUNTEN ONDERZOEK

Voor dit onderdeel van het voorbereidend onderzoek zijn twee vertrekpunten geformuleerd: een overzicht van de doelgroepen en een overzicht van het proces van zoeken, verwerken en gebruiken van wetenschappelijke informatie met mogelijke ondersteunende diensten daarbij. Hieronder wordt e.e.a. schematisch weergegeven:

Type doelstelling	Doelgroepen	Toepassing
Extramurale onderzoekers (buiten universiteiten ,hogescholen en onderzoeksinstituten)	Bedrijfsleven/commercie Citizen scientists Onafhankelijke onderzoekers	t.b.v. eigen onderzoek
Evidence-informed beroepspraktijken	Professionals Beleidsmakers en NGO's	t.b.v. evidence-informed handelen
Persoonlijk gebruik	Geïnformeerde burger Persoonlijke verrijking Studie en (in-)formeel leren	t.b.v. geïnformeerde beslissingen, leergierigheid en/of studie

Figuur 1 Doelgroepen buiten de universiteiten met behoefte aan toegang tot wetenschappelijke informatie

In figuur 1 zijn de doelgroepen buiten de universiteiten met behoefte aan toegang tot wetenschappelijke informatie weergegeven. Dit schema is gebaseerd op een review artikel⁵ over dit onderwerp en maakt onderscheid in drie groepen:

- **Extramurale onderzoekers:** Dit zijn zelfstandige onderzoekers, citizen scientists of onderzoekers bij het bedrijfsleven zijn. Zij willen toegang tot wetenschappelijke literatuur in de eerste plaats ten behoeve van hun eigen onderzoek. Soms kan achter het onderzoek een andere reden schuilen: een onderzoek naar waterkwaliteit door citizen scientists met als doel aandacht voor hiervoor te vragen.
- **Evidence-informed beroepspraktijken:** Dit betreft professionals of beleidsmakers en NGO's die hun activiteiten willen baseren op wetenschappelijke kennis. Zij willen toegang tot wetenschappelijke literatuur om hun handelen evidence-based of evidence-informed te maken.
- **Persoonlijk gebruik:** Dit betreft individuele burgers die toegang tot wetenschappelijke informatie willen om zich te informeren ten aanzien van een belangrijke beslissing (bijvoorbeeld bij de behandeling van een ziekte), of vanwege een studie of interesse in een bepaald onderwerp.

Figuur 2 Zoeken, vinden en gebruiken van wetenschappelijke informatie met mogelijke ondersteunende diensten

In figuur 2 is in drie stappen het traditionele discovery proces weergegeven m.b.t. wetenschappelijke informatie met daarbij mogelijke ondersteunende diensten:

- In de eerste stap dient de vraag vertaald te worden in wetenschappelijke termen. Vervolgens dient men een zoekmachine te kiezen en de zoekactie op te stellen. Vaak is dit een iteratief proces en vereist enige kennis van (de interface van) de zoekmachine. Mogelijke ondersteunende diensten hierbij zijn (1) een specifiek portal dat ingericht is voor doelgroepen in de maatschappij, aangevuld met (2) een uitleg over hoe een wetenschappelijk artikel te zoeken en (3) een contactpersoon die te benaderen is voor advies hierover.
- In een tweede stap dient de gebruiker een selectie te maken tussen de zoekresultaten, toegang te hebben tot het volledige artikel (*full text*) en vervolgens deze te begrijpen. Daarbij kan als ondersteunende diensten (1) een uitleg over de beoordeling van de kwaliteit van het artikel aangeboden worden. Een andere ondersteunende dienst kan (2) een leesbare samenvatting in het Engels of Nederlands (ook wel lekensamenvatting genoemd) en/of een vertaling van het volledige artikel in het Nederlands zijn. Tenslotte zijn andere mogelijke ondersteunende diensten (3) een beoordeling van andere gebruikers van het artikel (bijvoorbeeld door sterretjes) en (4) een discussieforum waarin lezers van gedachten kunnen wisselen over het artikel. Tenslotte (5) is er ook nog een mogelijkheid voor een contactpersoon die inhoudelijk advies kan geven over het artikel.
- In een derde stap dient het artikel of de artikelen daadwerkelijk toegepast worden. Met name een toepassing in een beroepspraktijk is vaak niet eenvoudig en daarbij is mogelijk (1) ondersteuning gewenst van kenniscentra van professionals, of (2) een discussieforum met vakgenoten om mogelijke toepassingen in de praktijk te bespreken.

Overigens werden de obstakels van deze drie stappen bevestigd door een peiling onder de deelnemers aan een workshop⁶: naast problemen met toegang tot Closed Access artikelen of

datasets (40%), zag 11% het vinden van goede zoektermen als een probleem, 11% het filteren naar relevante artikelen (en 15% de grote hoeveelheid artikelen), terwijl 24% het interpreteren van de wetenschappelijke artikelen als grootste probleem zag⁷.

4.2 EERDER ONDERZOEK: EEN LANDELIJKE PUBLIEKSONDERZOEK EN ONDERZOEK ONDER ONDERWIJSPROFESSIONALS

PUBLIEKSONDERZOEK NAAR INTERESSE EN NAAR ONDERSTEUNENDE DIENSTEN

In opdracht van de Koninklijke Bibliotheek heeft TNS NIPO in 2014 een publieksonderzoek⁸ uitgevoerd naar de behoefte aan toegang tot wetenschappelijke artikelen. Hieronder worden de resultaten kort samengevat:

- **Onderzoeksoepzet:** Aan de 43.540 deelnemers aan het panel TNS NIPObase werden een tweetal screeningsvragen voorgelegd:
 - a. Zou u gebruik maken van wetenschappelijke artikelen als die voor iedereen via internet beschikbaar zouden zijn?
 - i. 13% antwoordt 'zeker wel'
 - ii. 31% antwoordt 'waarschijnlijk wel'
 - b. Heeft u in de afgelopen 12 maanden wel eens een wetenschappelijk artikel online ingezien of gelezen?
 - i. 15% ja [lezers]
 - ii. 16%, eerder wel eens [ex-lezers]
 - iii. 7% nog nooit [potentiële lezers]
- **13% van de Nederlandse bevolking** heeft dus interesse in toegang via internet tot wetenschappelijke artikelen. Er is echter niet gevraagd welk deel van deze 13% geen toegang heeft. Van deze 13% zijn er op basis van een tweede screeningsvraag drie groepen van ca. 200 nader onderzocht: lezers van wetenschappelijke artikelen, ex-lezers van wetenschappelijke artikelen (respondenten die dit het laatste jaar niet gedaan hebben) en potentiële lezers, respondenten die dit nog nooit gedaan hebben.
- **Lezers:** Deze groep heeft toegang tot wetenschappelijke artikelen, maar we weten niet om wat voor soort toegang het gaat (via werk, via een KB lidmaatschap, via Google Scholar e.d.) en of zij deze toegang voldoende vinden.
- **Potentiële lezers en ex-lezers:**
 - Van deze groep geeft respectievelijk 31% en 32% aan geen toegang te hebben.
 - Een aanzienlijk deel van de potentiële lezers (62%) geeft aan niet te weten waar te moeten zoeken. 23% van de ex-lezers geeft dit ook aan.
- **Behoeftte aan ondersteunende diensten:**
 - De voorkeuren van de drie groepen zijn hieronder in tabel samengevat:
 - Er is duidelijk behoefte bij grote delen van alle groepen aan een leesbare vertaling in het Nederlands van het artikel en/of van de samenvatting.
 - Er is eveneens behoefte aan diensten bij het zoeken en het bepalen van de kwaliteit van gevonden artikelen.
 - Tenslotte zijn er percentages van beneden de 10% bij de drie groepen die behoefte zouden hebben aan een contactpersoon voor inhoudelijk advies over een artikel of een contactpersoon voor advies over zoeken naar een artikel.

Behoefte aan ondersteunende diensten	Lezers	Potentiële lezers	Ex-lezers
Leesbare vertaling van het hele artikel in het Nederlands	24%	62%	45%
Leesbare vertaling van de samenvatting in het Nederlands	25%	61%	41%
Uitleg (stappenplan) artikel zoeken	15%	45%	33%
Uitleg kwaliteit gevonden artikel	14%	45%	32%
Aanbevelingen/ervaringen andere lezers	12%	30%	25%
Open discussie bij artikel	14%	15%	15%
Contactpersoon voor inhoudelijk advies over artikel	6%	8%	6%
Contactpersoon voor advies over zoeken naar artikel	5%	5%	5%

Tabel 2 Behoefte aan ondersteunende diensten

GEBRUIK ARTIKELEN OVER ONDERWIJSONDERZOEK DOOR ONDERWIJSPROFessionALS

Vanaf eind oktober 2019 hebben onderwijsprofessionals die op een PO, VO of MBO-school in Nederland werken gratis toegang tot EBSCO Education Source via de website <https://www.voordeleraar.nl/>. Deze database bevat wetenschappelijke artikelen over onderwijsonderzoek (zie ook paragraaf 4.3). Het gebruik van de database is inmiddels geëvalueerd door middel van een tweetal enquêtes: een onder de gebruikers in februari 2020 (toen de gebruikers enkele maanden toegang tot de databank hadden) en een vergelijkbare enquête in september 2020 (toen de gebruikers een klein jaar toegang hadden). Vanwege de langere periode van toegang worden hieronder de belangrijkste resultaten van de tweede enquête (met 1656 deelnemers) samengevat, waar nodig aangevuld met de resultaten van de eerste enquête. De belangrijkste conclusies zijn:

- Een belangrijke groep van onderwijsprofessionals (33% van de respondenten) blijft de database regelmatig gebruiken en is hier zeer positief over. Een derde (32%) heeft de database wel gebruikt maar is afgehaakt, terwijl de overige deelnemers (35%) helemaal geen gebruik ervan heeft gemaakt.
- De belangrijkste redenen om de database te gebruiken zijn (1) meer weten over een specifiek onderwerp; (2) een specifieke titel zoeken; (3) eigen kennisniveau op peil houden
- Als impact van het gebruik van de database geven de respondenten aan: (1) toegevoegde waarde voor mijn werk en (2) ik deel de kennis die ik opdoe met collega's.
- De redenen om af te haken na aanvankelijk de databank eerst gebruikt hebben [naast persoonlijke redenen zoals geen tijd] zijn: (1) ingewikkeld om te gebruiken; (2) artikelen in het Engels; (3) voor mijn werk niet relevant.

4.3 PRAKTIJKVOORBEELDEN VOOR TOEGANG TOT WETENSCHAPPELIJKE INFORMATIE: ONDERWIJSONDERZOEK; ZEEUWSE BIBLIOTHEEK; NEMO KENNISLINK

ONDERWIJSONDERZOEK EN DE KENNISROTONDE VOOR ONDERWIJSPROFESSIONALS

Het Nationaal Regieorgaan Onderwijs onderzoek (NRO) biedt drie kennisdiensten m.b.t. onderwijsonderzoek aan onderwijsprofessionals:

- **Voordeleraar.nl:** Dit biedt onderwijsprofessionals toegang tot de EBSCO Education Source, een wetenschappelijke databank met artikelen over onderwijsonderzoek. De gebruiker kan hier zelf de wetenschappelijke literatuur induiken. Dit bereikt een klein deel van de leraren, naar verwachting met name de academisch gevormde leraren. De evaluatie hiervan is zojuist besproken in paragraaf 4.2.
- **Onderwijskennis.nl:** Dit biedt o.a. toegankelijk geformuleerde samenvattingen van wetenschappelijk onderzoek per thema, naast door de NRO ontwikkelde [leidraden](#), toolkits en andere materialen. Er wordt op Onderwijskennis.nl wetenschappelijke kennis gepresenteerd rond veel thema's in het Nederlands.
- **Kennisrotonde.nl:** Hier kunnen onderwijsprofessionals een vraag stellen, en deze wordt dan op maat beantwoord.

De Kennisrotonde bestaat sinds eind 2015 als een digitaal loket voor de beantwoording van kennisvragen uit de onderwijspraktijk. Zo wordt bijgedragen aan een betere verspreiding en benutting van bestaande wetenschappelijke kennis en inzicht gegenereerd in waar kennislacunes zijn.

Wanneer een onderwijsprofessional een vraag stelt in de Kennisrotonde, dan wordt het volgende proces ingezet:

1. Vraag via een vragenformulier op de website van de Kennisrotonde
2. Er wordt contact opgenomen met de vraagsteller om de vraag te verhelderen en aan te scherpen tot een onderzoekbare vraag.
3. De procedure voor het antwoord op de vraag wordt gestart: de zogenoemde kennismakelaars (n=30) van de Kennisrotonde gaan vervolgens aan de slag om de vraag te beantwoorden. Ze bestuderen hiervoor wetenschappelijke literatuur en raadplegen zo nodig experts. Er wordt een reviewproces doorlopen dat de wetenschappelijke kwaliteit borgt. Ook vindt een tekstredactie plaats. De doorlooptijd van een vraag is ongeveer 10-15 weken.
4. De vraagsteller ontvangt vervolgens een schriftelijk antwoord (in de vorm van een overzichtsstudie). Het (geredigeerde) antwoord wordt daarnaast breed gedeeld via onder andere de website van de Kennisrotonde om ook anderen in de onderwijspraktijk of het onderwijsbeleid te kunnen informeren/helpen.

Sinds 2016 zijn ongeveer 700 vragen beantwoord. Het aantal vragen neemt jaarlijks toe omdat de Kennisrotonde stapsgewijs bekender wordt onder de onderwijsprofessionals. De Kennisrotonde krijgt nu 300.000 bezoeken per jaar. Het team van Kennisrotonde NRO bestaat uit beleidsmedewerkers, kennismakelaars en antwoordspecialisten. De laatste bestaan uit wetenschappelijk onderzoekers die ervoor betaald krijgen om vragen vanuit onderwijsprofessionals te beantwoorden.

ZEEUWSE BIBLIOTHEEK: TOEGANG VOOR BIBLIOTHEEKLEDEN

De Zeeuwse Bibliotheek heeft in het verleden toegang gegeven tot een aantal wetenschappelijke tijdschriftbestanden waarvoor zij licenties inkochten. Het ging om o.a. Springerlink en ScienceDirect. In 2009/2010 is er flink geschrapt in het aantal bestanden vanwege grote bezuinigingen. Inmiddels wordt er een lijst bestanden aangeboden via de website. Bibliotheekleden kunnen inloggen met hun bibliotheekpas en worden via de EZproxy server (van OCLC) doorgeleid naar de gelicentieerde bestanden. De eis bij inkoop van deze gelicentieerde bestanden is dat het thuisgebruik door bibliotheekleden toegestaan moet zijn. De ZB koopt deze bestanden uitsluitend in voor leden van de Zeeuwse bibliotheken. Het gebruik is echter altijd zeer beperkt geweest. Een mogelijke reden hiervan is dat de toegang via een alfabetische lijst met bestanden wordt aangeboden, dat minder gebruiksvriendelijk is dan een portal.

Enkele jaren geleden heeft er een proef plaatsgevonden om ZB-leden ook toegang te geven tot de bestanden die de KB in licentie heeft. Er hebben toen ruim 400 mensen uit Zeeland een account aangemaakt, en 121 hebben dit actief gebruikt. Echter, de KB heeft de proef moeten stopzetten vanwege licentieproblematiek.

De ervaring leert dat de gebruikers voor een deel studenten, een deel privé onderzoekers (die vooral historisch onderzoek doen) en mensen uit het bedrijfsleven zijn. Ook leert de ervaring dat Engels vaak een obstakel is, zelfs een interface in het Engels is vaak een reden om af te haken.

NEMO KENNISLINK: TOEGANKELIJKE WETENSCHAPSJOURNALISTIEK VOOR EEN BREED PUBLIEK

NEMO Kennislink is een onafhankelijke website met artikelen over wetenschap, technologie en samenleving. Deze site bestaat al 21 jaar, en is sinds 17 jaar verbonden aan het Nemo Science Museum. De site bevat ruim 14.000 artikelen. Het gaat om constructieve wetenschapsjournalistieke artikelen, die wetenschappelijke ontwikkelingen volgen met de vragen 'wie, wat, wanneer, waarom en hoe', maar ook met de 'wat nu' vraag. Met andere woorden, er wordt ook geprobeerd de toekomst van het onderwerp of thema te schetsen. Het beleid is om een serie artikelen rond één thema te schrijven en daarvan de verschillende invalshoeken te beschrijven. Kortom, het lijkt enigszins op een wetenschapsbijlage van een krant, maar met een eigen insteek.

Er zijn 7 medewerkers verbonden aan Nemo Kennislink en daarnaast een 30-35 freelance journalisten, die werken in een aantal deelredacties met een eindredacteur. Financiering vindt plaats door Nemo, maar ook door onderzoeksgroepen/onderzoeksconsortia of fondsen zoals het SIDN fonds. Deze partijen zien het belang van goede publieksvoorlichting.

De site krijgt 4,5 miljoen bezoekers per jaar. Een deel van deze bezoekers zijn de circa 40.000 lezers van de nieuwsbrief, een trouwe schare van gebruikers. Daarnaast worden de artikelen veel gevonden via Google, want de artikelen komen hoog in de resultatenlijst van Google.

4.4 INFORMATIEBEHOEFTE BIJ PATIËNTENFEDERATIE EN PRACTORATEN

PATIËNTENFEDERATIE

De Patiëntenfederatie is een landelijke koepelorganisatie met 57 leden, die samen 200 patiëntenorganisaties vertegenwoordigen. De meeste organisaties vertegenwoordigen mensen met een bepaalde ziekte of aandoening. Binnen deze patiëntenorganisaties zijn er patiëntenvertegenwoordigers die het op zich genomen hebben om de patiëntengroepen te vertegenwoordigen. Er zijn vele honderden patiëntenvertegenwoordigers.

Patiëntenvertegenwoordigers spelen een rol in de ontwikkeling van medische richtlijnen. Deze richtlijnontwikkeling is evidence-based. Het pad van de richtlijnenontwikkeling is als volgt: de richtlijn wordt ontwikkeld, inclusief de laatste ontwikkelingen wat betreft het wetenschappelijk onderzoek en de inzichten van de betrokken medici en van de patiënten. Dit leidt tot de vaststelling van de richtlijn, die ook in sommige gevallen vertaald kan worden naar een begrijpelijke tekst in het Nederlands op thuisarts.nl.

De wetenschappelijk onderzoekers en de medici hebben toegang tot de wetenschappelijke literatuur, terwijl de patiëntenvertegenwoordigers die deelnemen aan de ontwikkeling van de richtlijnen dat niet hebben. Hoewel een patiëntenvertegenwoordiger niet op de stoel van de expert wil gaan zitten is het wel belangrijk om op de hoogte te zijn van de laatste inzichten zijn. Om toch ook op de hoogte te zijn van de laatste ontwikkelingen zijn er creatieve oplossingen. Er is bijvoorbeeld een wetenschapper die op Twitter 'one paper a day' tweet. Of iemand die bij een universiteit werkt speelt een artikel toe. Andere onderzoekers vatten vaak belangrijke zaken samen in een samenvatting die ze op de site zetten. Als patiëntenvertegenwoordiger ben je dus afhankelijk van de relatie die je hebt met de experts in jouw aandoeningenveld.

Samengevat: Als patiëntenvertegenwoordiger heb je wetenschappelijke informatie nodig om je achterban te kunnen voorlichten over nieuwe therapieën: het gaat er dan om het realistische verhaal daarover te kunnen vertellen. Een patiëntenvertegenwoordiger heeft dus kennis nodig van de beste behandeling(-en), en van recente, innovatieve ontwikkelingen.

PRACTORATEN IN HET MBO

In 2010 is een project begonnen binnen het MBO met het oog op een praktijkinnovatie. Dit project kreeg navolging en dat heeft geleid tot de oprichting van de Stichting Practoraten in 2015. Op dit moment zijn er bijna 100 Practoraten in het MBO: actief, in oprichting of inmiddels afgerond. Practoraten zijn vaak gelinkt aan de prioriteiten op een bestuurlijk agenda van een MBO. Inmiddels is er structurele financiering voor de activiteit onderzoek in het MBO en daarmee samenhangend heeft de stichting ook meer middelen van het ministerie van OCW ontvangen om de MBO-instellingen te helpen bij het oprichten en doorontwikkelen van Practoraten.

Practoraten sluit aan op het praktijkgericht onderzoek van de lectoraten binnen het HBO. Het gaat om praktijkonderzoek dat aansluit op wetenschap en praktijk. Het uitgangspunt is dat innovatie vaak in de praktijk ontstaat en vervolgens dient rond deze praktijkinnovatie een solide kennisbasis verzorgd te worden.

Wat betreft toegang tot wetenschappelijke informatie is er wat betreft onderwijsonderzoek toegang tot voordeleraar.nl (zie hiervoor). Maar wat betreft de overige wetenschappelijke disciplines is er geen directe toegang. In de praktijk hebben medewerkers van Practoraten wel toegang via allerlei geitenpaadjes. Maar, zo stelt de respondent, toegang tot wetenschappelijke informatie moet eigenlijk gezien worden als een essentiële voorwaarde voor onderzoek. Geschat wordt dat er gemiddeld vier medewerkers bij een Practoraat betrokken zijn. Het gaat dus in het totaal om circa 400 tot 500 personen, terwijl eigenlijk ook de docenten aan het MBO toegang zouden moeten hebben.

4.5 REACTIES OP DE PROPOSITIE VAN EEN PORTAL MET ONDERSTEUNENDE DIENSTEN

De geïnterviewden zijn bevraagd over de propositie van een portal bestemd voor doelgroepen buiten de muren van de universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstituten, dat toegang biedt tot wetenschappelijke informatie en daarbij ondersteunende diensten aanbiedt. Hieronder worden hun reacties weergegeven:

PORTAL

All respondenten zijn voorstander van een algemeen portal dat het mogelijk maakt om te filteren naar een specifiek vakgebied en de mogelijkheid geeft aan communities om dit als basis te gebruiken om meer disciplinaire zoekomgevingen te creëren voor hun achterban. Ook geven alle respondenten aan dat zij zo'n portal een goed idee vinden, ook als het uitsluitend Open Access artikelen kan aanbieden. Veel respondenten betonen zich principieel voorstander van 100% Open Access en vinden het belangrijk dat er voortgang geboekt wordt met het percentage Open Access. Het feit dat een belangrijk deel van de recente wetenschappelijke artikelen Closed Access is, wordt gezien als betreurenswaardig, maar niet als obstakel voor het inrichten van de portal.

ALLEEN OPEN ACCESS

Het percentage Open Access artikelen gepubliceerd wereldwijd is in de recente jaren gestegen naar meer dan 50%⁹. Voor Nederlandse publicaties is dit al gestegen naar 82% in 2021¹⁰. Zou het problematisch zijn als de portal uitsluitend toegang geeft tot Open Access artikelen? De reacties kunnen als volgt samengevat worden:

- De meeste respondenten stellen dat voor veel gebruikers in de maatschappij het feit dat een deel van de artikelen niet toegankelijk zijn naar verwachting niet erg bezwaarlijk zal zijn voor hun doeleinden. Wel is het belangrijk dat de gebruikers zich ervan bewust zijn. Daarom pleiten enkele respondenten dat in de metadata van de Closed Access artikelen in de portal worden opgenomen.
- Een respondent suggereert dat het misschien mogelijk is om een knop te ontwikkelen bij de metadata van een Closed Access artikel, die de gebruiker verwijst naar een met dit artikel vergelijkbaar ander artikel dat wel Open Access is.
- Enkele respondenten stellen hier vragen over: verschilt de verhouding Open/Closed Access per discipline? Kan het voorkomen dat de verhouding Open/Closed verschilt tussen verschillende *schools of thoughts* rond een bepaald onderwerp zodat de gebruiker een niet-representatief beeld krijgt.
- De respondent uit het MBO stelt dat de behoeften aan wetenschappelijke informatie binnen het MBO zich ontwikkelt en dat een portal met ondersteunende diensten een goed startpunt is. De Practoraten kan het portal gebruiken om de eigen behoefte aan wetenschappelijke informatie de toetsen en verder uit te kristalliseren. De respondent ziet het als een empowerment van het MBO op het gebied van onderzoek en dat is een stapsgewijs proces.
- Tenslotte stelde een respondent dat de interface en user experience zeer goed getest dienen te worden omdat dit zijns inziens een essentiële succesfactor zal zijn.

Waarom geen toegang bieden tot Closed Access artikelen door middel van nationale licenties?
Hiervoor zijn een aantal obstakels:

- Om hun content af te schermen, vereisen uitgevers een registratie van de gebruikers. Dit kan via een account, maar dit blijkt vaak een drempel voor de gebruiker en geeft privacy-gerelateerde knelpunten, omdat het ongewenst is dat de uitgever weet wat een bepaald persoon zoekt. Er zijn weliswaar andere opties (walk-users bij openbare bibliotheken of via een nul-abonnement bij de KB, maar de eerste optie is weinig aantrekkelijk voor de gebruikers en de tweede optie vereist een registratie.
- Naast deze praktische zaken, is er nog een meer principieel bezwaar: Read-licenties voor Closed Access artikelen kunnen bijdragen aan het in stand houden van Closed Access.
- Het is onduidelijk welke kosten aan nationale licenties verbonden zouden zijn en wie deze zou moeten dragen.

MODALITEITEN BINNEN HET PORTAL

Er werden ook enkele vragen gesteld over enkele modaliteiten van het portal:

- **Artikelen van auteurs verbonden aan de Nederlandse universiteiten, hogescholen of onderzoeksinstituten:** De respondenten stelden dat deze artikelen voor een aantal doeleinden en toepassingen meer relevant zijn dan artikelen van internationale auteurs. Genoemd werden onder andere artikelen over onderwijs (vanwege de afwijkende context van onderwijs in andere landen), artikelen relevant voor het MBO (die vaak in een regionaal samenwerkingsverband opereren).
- **Review artikelen:** Ook met betrekking tot review- en overzichtsartikelen stelden de meeste respondenten dat deze in een aantal gevallen meer relevant zullen blijken te zijn. Reviewartikelen zijn 'gecondenseerde kennis' en de toevalligheidfactor dat een gebruiker één artikel leest dat slechts een deel van het verhaal vertelt is ook vrijwel uitgesloten.
- **Wetenschappelijke boeken:** Hoewel wat betreft wetenschappelijke boeken het percentage Open Access nog zeer beperkt is, zagen de meeste respondenten hier ook een toegevoegde waarde in voor veel gebruikers.
- **Research datasets:** Slechts enkele respondenten zien een toegevoegde waarde van de opname van research datasets in het portal. Deze zijn moeilijk toegankelijk en 'je moet dan zelf onderzoeker zijn'.

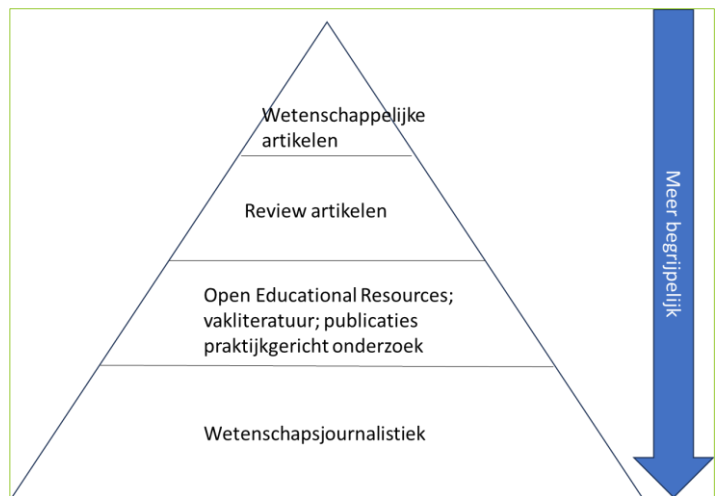
Overigens stelt een respondent dat hij een gefaseerde aanpak voor zich ziet voor de ontwikkeling van het portal: eerst artikelen, vervolgens boeken en als laatste stap mogelijk de toevoeging van research datasets.

OVERIGE TYPEN INFORMATIE

Een respondent pleit voor om ook andere typen informatie in het portal op te nemen. Deze respondent stelt dat een vertaling van (recente) wetenschappelijke kennis naar voor (nog) niet-academici begrijpbare teksten ook in het onderwijs gebeurt. Daar vertalen professionals al resultaten van het onderzoek in meer begrijpelijke taal voor studenten. Daarom denkt hij dat Open Education

Resources en Open Text Books ook belangrijk zijn voor het voorgestelde portal, met name de leermiddelen voor bachelor studenten en middelbaar onderwijs.

Om een wetenschappelijke tekst te kunnen begrijpen heb je eigenlijk altijd 'ingangseisen' nodig zoals achtergrondkennis van het specifieke domein. De respondent ziet een piramide voor zich met verschillende type informatie, aan de top de moeilijkst begrijpbare teksten (wetenschappelijke artikelen), en aan de onderkant meer begrijpbare teksten. Hieronder een schets van een dergelijke piramide. Elk type informatie heeft zijn ingangseisen en voorkennis, hoe later in de piramide voor lager die eisen zijn.

ONDERSTEUNENDE DIENSTEN

- **Samenvattingen en vertalingen door AI:** De meeste respondenten zien dit als een interessante mogelijkheid mits de samenvattingen en/of vertalingen betrouwbaar zijn. Als dit niet het geval zou zijn, 'verlies je de voedingsbodem van wetenschappers die de artikelen geschreven hebben'. Een respondent vraagt zich af of AI wel rekening kan houden met de ND-CC licentie van bepaalde Open Acces artikelen, waarbij een vertaling of samenvatting niet is toegestaan.
- **Twee andere mogelijke diensten:** Er wordt getwijfeld aan de beoordeling door gebruikers van een bepaald artikel. Wie zijn deze beoordelaars en hebben zij soms een belang bij het artikel. De discussieforumoptie bij artikelen wordt door enkele respondenten zelfs afgeraden. In de praktijk blijkt dat bij bepaalde controversiële onderwerpen de discussie dan 'gekaapt' kan worden door groepen die hierover een bepaalde vastgezet de mening hebben.
- **Wie moet de ondersteunende diensten leveren:** Een aantal respondenten ging in op het ontwikkelen van de portal en zag dit als een taak voor de Koninklijke Bibliotheek of voor de Koninklijke Bibliotheek en de Universiteitsbibliotheken in gezamenlijkheid. De ondersteunende diensten wat betreft de eerste processtap – het zoeken – zouden ook een taak moeten zijn van de betrokken bibliotheken. Bij de ondersteunende diensten voor de tweede processtap – vinden & verwerken - zien deze respondenten ook taken voor de bibliotheken maar mogelijk ook andere partijen. Bij de derde processtap – gebruiken & toepassen - zien zij geen rol van bibliotheken bij de ondersteunende diensten. Een respondent stelt dat de ondersteunende diensten bij een coalitie van kennisorganisaties, expertisecentra en organisaties voor professionals belegd zou moeten worden.

5. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 TOEGANG TOT PAYWALLED ARTIKELEN VOOR ÀLLE ONDERZOEKSINSTITUTEN

De universiteitsbibliotheken van de 13 grote universiteiten en de Koninklijke Bibliotheek hebben van oudsher grote collecties tijdschriftliteratuur aangelegd. Begin deze eeuw zijn de gedrukte tijdschriftabonnementen omgezet naar licenties op de digitale content van deze tijdschriften. De collecties zijn toen ook aanzienlijk uitgebreid door de zogenaamde Big Deals, waarbij de bibliotheek voor een beperkte meerprijs toegang konden krijgen tot àlle tijdschriften van een bepaalde uitgever.

Met de opkomst van Open Access zijn veel van de licenties met grote uitgevers omgezet naar zogenaamde Read & Publish licenties, die tegelijkertijd toegang geven tot de digitale content (Read) en het recht geven aan de auteurs van de betreffende instellingen om artikelen in deze tijdschriften Open Access te publiceren (Publish). De verwachting was dat dit zou leiden tot het ‘flippen’ van deze tijdschriften naar een volledig Open Access model. De praktijk blijkt echter weerbarstig: omdat deze Read & Publish licenties voor een belangrijk deel beperkt blijven tot academische bibliotheken in noordwest Europa, lijkt het erop dat het businessmodel waarbij betaald moet worden voor de toegang tot wetenschappelijke tijdschriften nog geruime tijd zal blijven bestaan. Niettemin moet dit wel genuanceerd worden: de groei in Open Access artikelen is groter dan de groei van alle artikelen¹¹, hetgeen impliceert dat de transitie naar Open Access wel doorgaat, maar in een langzaam tempo.

E.e.a. betekent dat de verwachting is dat een belangrijk deel van de wetenschappelijke tijdschriftliteratuur nog voor een aanzienlijke periode ‘paywalled’ zal zijn. Dit heeft als gevolg dat een belangrijk deel van de Nederlandse onderwijs- en onderzoeksinstituten onvoldoende toegang heeft tot dit type tijdschriften, omdat zij niet de middelen heeft om de prijs hiervoor te betalen en de menskracht niet heeft om met de uitgevers hierover te onderhandelen. In de praktijk is er echter vaak wél toegang door middel van dubbelaanstellingen of geitenpaadjes. Dit is een inefficiënte en onbevredigende situatie, zoals o.m. uit paragraaf 3.2 naar voren komt. Ook vertroebelen deze geitenpaadjes een duidelijke business case om dit probleem aan te pakken.

Uit dit voorbereidend onderzoek zijn de volgende oplossingen naar voren gekomen:

- Een collectieve oplossing waarbij het UKB consortium omgevormd wordt tot een nationaal consortium en nationale licenties afsluit voor alle onderwijs- en onderzoeksinstituten. Er zijn echter twee grote obstakels voor deze oplossingsrichting, waardoor deze als onhaalbaar kan worden gekarakteriseerd:
 - 1) Het prijskaartje hiervan loopt in de (tientallen?) miljoenen per jaar en zou dan collectief (lees het ministerie van OCW) gedragen moeten worden
 - 2) Het kan bijdragen aan het in stand houden van het abonnementsmodel, wat niet gewenst is vanuit een Open Access perspectief.
- Een ‘kavel’ oplossing waarbij het UKB consortium naast de ‘gewone’ UKB licentie ook onderhandelt voor een ‘kavel-licentie’, waarop andere instellingen zouden kunnen intekenen. Deze oplossingsrichting betekent dat de betreffende instellingen wél financieel moeten bijdragen, maar dat de menskracht voor het onderhandelen door het UKB consortium wordt geleverd.

- Een ander onderdeel van de Read & Publish licenties betreft de kosten voor het publiceren van een Open Access artikel. Door het volume heeft het UKB consortium hiervoor een voordeliger tarief per artikel (APC) dan de niet-UKB instellingen hiervoor zouden moeten betalen. Dit geldt echter niet voor artikelen in *fully* Open Access tijdschriften, die werken volgens het APC model. Daar liggen mogelijkheden om gezamenlijk op te trekken en een voordeliger APC tarief te bedingen voor een grotere groep instellingen. Ook dienen de inspanningen om de Diamond Open Access route (waarbij de auteur geen kosten voor het Open Access publiceren hoeft te betalen) te versterken in dit verband genoemd te worden¹².

Dit leidt tot de volgende aanbevelingen:

- Experiment met een 'kavel' bij een UKB licentie: aanbevolen wordt om een experiment te starten met een zogenaamd 'kavel' bij een UKB licentie om te bezien hoe uitgevers hierop reageren en welke prijsstellingen in de onderhandelingen haalbaar zijn voor deelnemers aan een dergelijk 'kavel'.
- Doorgaan met het reeds gestarte experiment voor contracten met fully Open Access uitgevers om tot prijsafspraken te komen over APC tarieven.
- Bij de geplande versterking van de Diamond OA route de behoeften van de niet-universitaire instellingen mee te nemen.

5.2 TOEGANG VOOR DOELGROEPEN BUITEN HET HOGER ONDERWIJS

VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN DE EFFECTEN VAN EEN PORTAL

De respondenten uit de wetenschapscommunicatie en wetenschapsjournalistiek merken het volgende op:

- **Nieuw expertisecentrum:** In 2024 gaat het Nationaal Expertisecentrum Wetenschap en Samenleving van start: dit is een nationaal centrum voor wetenschapscommunicatie met als missie dat de wetenschapscommunicatie in 2033 een breder deel van de Nederlandse bevolking bereikt, vaker de vorm heeft van interactie tussen wetenschappers en burgers, en meer aandacht besteed aan het proces en de methode van wetenschap. Dit met als gewenst resultaat dat meer Nederlanders begrip hebben van proces en methode van wetenschap, kennis van de rol van wetenschap in onze geschiedenis en cultuur en vaker op een gelijkwaardige manier betrokken zijn bij onderzoek.
- **Vertrouwen in de wetenschap:** De cijfers van het Rathenau instituut hierover van enkele jaren geleden zijn heel positief. In Duitsland zijn recentere cijfers verschenen en die zijn ook heel positief: er is veel vertrouwen in de wetenschap en wetenschappers bij het algemeen publiek. De respondent verwacht niet dat open toegang tot wetenschappelijke artikelen verder aan het vertrouwen in de wetenschap zal bijdragen: vertrouwen wordt op een andere manier gecreëerd.
- **Tussenlaagfunctie van de wetenschapscommunicatie:** De wetenschapsjournalistiek en -communicatie hebben als het ware een functie van een tussenlaag tussen wetenschap aan de ene kant en het publiek aan de andere kant. Er is een grote interesse bij het brede publiek in wetenschap, maar die komt grotendeels via intermediairs tot stand, zoals de wetenschapsjournalistiek, maar ook musea.
- **Portal zonder tussenlaag:** Er is twijfel bij deze respondenten of directe toegang tot wetenschappelijke informatie voor veel mensen binnen het brede publiek relevant zal zijn. Het lezen en begrijpen van een wetenschappelijk artikel vereist veel van een persoon en de groep die daartoe geëquipeerd is, is relatief klein. Daarom wordt bepleit dat de prioriteit van dit initiatief te leggen bij beroepspraktijken die evidence-based willen gaan werken en bij extramurale onderzoekers. De behoeften van deze groepen zouden onderzocht moeten worden. Een respondent vraagt zich af of deze groepen voldoende vertegenwoordigd zullen zijn in een algemeen publieksonderzoek.

Andere respondenten merken het volgende op:

- **Transparantie is positief:** Open Access artikelen worden meer gelezen buiten de academische wereld dan Closed Access artikelen. Als er ook nog ondersteunende diensten komen die de wetenschappelijke artikelen makkelijker te begrijpen maken, dan zou dit een positief effect kunnen hebben op het vertrouwen in de wetenschap.
- **Citizen Science en Societal Engagement:** Een dergelijk portal met ondersteunende diensten die wetenschappelijke informatie betekenisvol beschikbaar stellen dragen bij citizen science en societal engagement dat vele hoger onderwijsinstellingen hoog in het vaandel hebben.
- **Nadelen beperkt:** De nadelen kunnen zijn dat sommige gebruiker 'selectief gaan winkelen' in de literatuur om hun theorieën - meestal betreffende controversiële onderwerpen - kracht bij te zetten. Dit wordt overigens als een beperkt nadeel gezien dat niet te voorkomen is.

VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN DE VORMGEVING VAN HET PORTAL

- **Portal krijgt positieve ontvangst:** Zoals eerder vermeld zijn alle respondenten positief over het opzetten van een portal dat betekenisvol toegang geeft tot wetenschappelijke artikelen voor doelgroepen buiten de muren van de Nederlandse universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstituten. De voorkeur van de meeste respondenten gaat uit naar één portal voor alle disciplines, met mogelijkheden om te filteren naar een bepaald vakgebied of onderwerp en/of met de optie voor bepaalde communities om een op hun gebied toegespitste zoekomgeving te creëren.
- **Uitsluitend Open Access overkomelijk:** De beschikbaarstelling van uitsluitend Open Access artikelen wordt niet als een showstopper gezien voor dit portal. Er zijn meerdere doelgroepen en toepassingen waarvoor zoekacties in uitsluitend Open Access artikelen voldoende zijn. Wel wordt aangegeven dat de gebruikers zich van deze beperking bewust moeten zijn, bijvoorbeeld doordat de metadata van Closed Access artikelen in het aanbod worden opgenomen. Review artikelen en artikelen van auteurs verbonden aan Nederlandse onderzoeksinstituten zijn eveneens voor een aantal doelgroepen en doelstellingen relevanter. Dit geldt ook voor reviewartikelen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen betekenen dat in de ranking van de zoekresultaten dit type artikelen hoger komen.
- **Andere typen informatie:** Uit de interviews komt ook naar voren dat de opname van Open Access wetenschappelijke boeken en boekhoofdstukken als wenselijk wordt gezien. Of ook research datasets opgenomen moeten worden in het portal, wordt door een aantal respondenten betwijfeld: als je niet thuis bent in het vakgebied, zijn deze niet of nauwelijks toegankelijk. Een stapsgewijs proces lijkt op zijn plaats: eerst wetenschappelijke artikelen, in een later stadium wetenschappelijke boeken en boekhoofdstukken en mogelijk dus ook research datasets. Een nader te onderzoeken vraag is of het wenselijk is om ook andere materialen zoals open textbooks en educatiematerialen op te nemen.
- **Betekenisvol aanbieden:**
 - Het portal dient zich te onderscheiden door het *betekenisvol* aanbieden. Dit betekent ondersteunende diensten die gebruikers helpen de wetenschappelijke artikelen te vinden en te begrijpen. Uit eerder onderzoek en uit de interviews blijkt dat hiervoor betekenisvol aanbieden vertaalopties ‘van Engels naar Nederlands’ en ‘van wetenschappelijke naar begrijpelijke taal’ een essentieel onderdeel vormen. Dit zou enkele jaren geleden nog een showstopper zijn, maar lijkt nu tot de mogelijkheden te behoren door middel van Artificial Intelligence toepassingen. Zo gaf Maurice van der Feesten een demonstratie van de mogelijkheden om lekensamenvattingen te maken met behulp van ChatGPT⁶. Scholarcy¹³ is een bestaande applicatie die voorloopt in het maken van samenvattingen in het Engels met behulp van AI. Andere bedrijven¹⁴ springen nu ook in dit gat. Verder ontwikkelt het Innovation Lab van de UB van de Erasmus Universiteit een readability score voor artikelen met behulp van AI met als doel deze leesbaarder te maken voor een breder publiek. Kortom, deze en andere ontwikkelingen lijken de optie van door AI gegenereerde betrouwbare samenvattingen en vertalingen van Engels naar Nederlands en van wetenschappelijke naar begrijpelijke taal op korte termijn reëel te maken.

- Van de andere ondersteunende diensten lijken een uitleg hoe naar wetenschappelijke artikelen te zoeken en een uitleg hoe de kwaliteit van een artikel te beoordelen wenselijk en haalbaar.
- Om vorm te geven aan diensten om gebruikers te helpen om door hen gevonden wetenschappelijke informatie om te zetten naar toepassingen in hun beroepspraktijk is een coalitie van kennisinstellingen en organisaties van professionals wenselijk. De precieze invulling van dergelijke diensten hangt naar verwachting af van de betreffende beroepspraktijk. Deze diensten zouden ook stapsgewijs en in een tweede stadium opgezet kunnen worden.

Dit leidt tot de volgende aanbevelingen:

- **Onderbouwing van de business case** voor een portal ‘Betekenisvol wetenschappelijke informatie aanbieden’ door middel van een publieksonderzoek dat onderscheid maakt tussen de drie doelgroepen, hun behoeften aan wetenschappelijke artikelen in kaart brengt en de belangstelling voor de ondersteunende diensten peilt. Doel is een kwantificering van het voorgaande ter onderbouwing van de business case en een prioritering van de ondersteunende diensten. Mogelijk dient het publieksonderzoek ook een verdiepingsslag te omvatten met een nadere precisering van de behoeften en wensen van extramurale onderzoekers en groepen professionals die hun beroepspraktijk mede willen baseren op wetenschappelijke kennis.
- **De business case te vervolmaken** door middel van een project met de volgende taken:
 - De technische mogelijkheden voor de portal in kaart te brengen
 - De mogelijkheden voor AI- gegenereerde betrouwbare vertalingen en samenvattingen van Engels naar Nederlands en van wetenschappelijke naar begrijpelijke taal te onderzoeken.
 - Te monitoren in hoeverre de ontwikkelingen van AI het discovery proces op een termijn van 5 tot 10 jaar fundamenteel zouden kunnen veranderen in een vraag en antwoordspel met een chatbot die de antwoorden onderbouwd met de wetenschappelijke referenties. Wanneer een dergelijke ontwikkeling werkelijk plaats gaat vinden zou dit een showstopper kunnen zijn voor de hierboven geschetste en op het ‘traditionele’ discovery proces gebaseerde portal.
 - Een stakeholdersanalyse uitvoeren teneinde in kaart te brengen welke groepen kennisinstellingen en organisaties voor professionals mee zouden kunnen en willen samenwerken om ondersteunende diensten te ontwikkelen en uit te voeren die gebruikers van de portal helpen bij het vertalen van wetenschappelijke kennis naar toepassingen daarvan.
 - De kosten van het opzetten van de portal en de structurele kosten in kaart te brengen.
- **Financiering en implementatie:** Wanneer e.e.a. positief uitpakt is het aan de bestuurders van de Koninklijke Bibliotheek, de universiteitsbibliotheken en andere hoger onderwijsinstellingen om te de aldus opgestelde business case te beoordelen en te prioriteren binnen de andere activiteiten met betrekking tot *societal engagement* en *citizen science*.

6. RESULTATEN WORKSHOP MET STAKEHOLDERS

6.1 INLEIDING

Het conceptrapport 'Toegangsvormen tot wetenschappelijke publicaties voor onderzoeksinstituten en het brede publiek' werd besproken op 29 november in een workshop met 24 deelnemers (zie deelnemerslijst hieronder). Na een korte presentatie van de hoofdlijnen splitsten de deelnemers zich op in twee groepen om ieder één van de volgende twee onderwerpen te bespreken:

- A. de mogelijkheden voor een bredere rol voor de inkoop van de UKB – 'deur open voor gezamenlijke inkoop'
- B. Wetenschappelijke content betekenisvol aanbieden voor doelgroepen buiten de onderzoeksinstituten

De twee break-out groepen presenteerden hun bevindingen in een plenaire slotsessie. De resultaten staan in de paragrafen hieronder weergegeven.

6.2 RESULTATEN (A): BREDERE ROL VOOR DE INKOOP VAN DE UKB – 'DEUR OPEN VOOR GEZAMENLIJKE INKOOP'

De break-out groep boog zich over een bredere rol voor de inkoop van de UKB met de volgende vertrekpunten:

- Context: Een nationaal consortium lijkt ver weg. Een bredere rol van het UKB consortium lijkt mogelijk.
- Actie: Wat is de meest haalbare optie om niet-universitaire onderzoeksinstituten toegang te geven tot Closed Access artikelen?
- Welke vervolgstappen zouden gezet kunnen worden?

De resultaten van de break-out groep:

- De in het rapport gesuggereerde 'kavel' oplossing werd als de meest interessante optie aangemerkt die in een vervolgssessie verder uitgewerkt zou moeten worden. Het idee van de 'kavel'-oplossing is dat het UKB consortium in plaats van of naast de nu gebruikelijke UB licentie onderhandelt over een 'kavel-licentie', waarop instellingen afzonderlijk zouden kunnen intekenen. Deze oplossingsrichting betekent dat de betreffende instellingen wél financieel moeten bijdragen, maar dat de menskracht voor het onderhandelen grotendeels door het UKB consortium wordt geleverd. Bij deze oplossingsrichting werd het volgende opgemerkt:
- Belangrijk is dat het ministerie van OCW informeel gepolst gaat worden over een nationale coördinatie op dit punt. Het is immers lastig om het eigen belang voor de verschillende spelers lager te stellen dan het algemene belang. Daar kan enige druk natuurlijk bij helpen, mede omdat de verwachting is dat er kosten aan verbonden zijn (bijvoorbeeld om te helpen met de opslagkosten van 7,5%, die SURF door moet berekenen voor haar dienstverlening in deze, of meer in het algemeen in een financiering van het onderhandelproces). Opgemerkt wordt dat ook het Taverne akkoord opgesteld is als een sector akkoord dat tot stand gekomen is na enige politieke druk.
- In een vervolgssessie met dezelfde deelnemers zullen wat betreft de kavels de volgende onderwerpen besproken worden:
 - Keuze voor specifieke onderwerpen/discipline/content

- Het splitsen van Read en Publish en intekenen voor alleen Read óf alleen Publish
- Gebruiken van ervaringsgegevens van reeds bestaande op de ‘kavels’ vergelijkbare contracten met uitgevers
- Afgesproken is dat SURF het op zich neemt om begin 2024 een vervolgsessie hierover te organiseren.

6.3 RESULTATEN (B): WETENSCHAPPELIJKE CONTENT BETEKENISVOL AANBIEDEN VOOR DOELGROEPEN BUITEN DE ONDERZOEKSINSTELLINGEN

De break-out groep boog zich over de vraag hoe wetenschappelijke content betekenisvol aan te bieden voor doelgroepen buiten de onderzoeksinstellingen met daarbij de volgende vertrekpunten in acht nemend:

- Context: Universiteiten hebben public engagement hoog in het vaandel; de KB wenst burgers in staat te stellen zelf onderzoek te doen
- Portal: Hoe zien we een dergelijk portal voor ons? Wat zijn de contouren van een dergelijk portal? Of moet er een andere aanpak komen?
- Onderzoek: Dit voorbereidend onderzoek wordt opgevolgd door een onderzoek. De uitkomsten van de break-out groep kunnen helpen het onderzoek te definiëren. Hoe zou dit onderzoek eruit moeten zien?

De resultaten van de break-out groep zijn als volgt:

- Het feit dat nu wereldwijd circa 40% van de recent gepubliceerde artikelen Open Access beschikbaar zijn is een zeer gunstig vertrekpunt om een adequate en betekenisvolle publieke verspreiding van wetenschappelijke content op te starten.
- Daarbij kunnen als belangrijke *drivers* het beleid met betrekking tot *public engagement* en *citizen science* van de universiteiten fungeren.
- De opstelling en onderbouwing van een business case voor een portal met ondersteunende diensten is de voorgestelde vervolgstap.
- De break-out groep geeft de voorkeur om de businesscase te onderbouwen door middel van een domeingerichte aanpak, die *agile* is en bestaat uit meerdere pilotprojecten. Het voorstel is om te inventariseren wat er al is op dit gebied en op basis daarvan gerichte projecten op te gaan zetten. Zo zijn er in de discussie al een aantal bestaande initiatieven die groepen uit de samenleving verbinden met wetenschappelijk onderzoek de revue gepasseerd [Kennisrotonde, Groen Kennisnet, Nemo Kennislink, actieve kenniscommunities in Heerlen e.d.]. Een grondige inventarisatie hiernaar legt de basis voor de ontwikkeling van expertise m.b.t. het verspreiden van wetenschappelijke kennis naar verschillende doelgroepen in de samenleving en welke diensten effectief de kennisuitwisseling bevorderen tussen wetenschap en samenleving. Op basis van de aldus opgebouwde expertise kunnen vervolgens enkele pilotprojecten rond één of meer domeinen opgestart worden teneinde iteratief de businesscase – in samenwerking met andere partijen – verder te ontwikkelen.
- E.e.a. wordt gezien als een kans om de regie terug te pakken van de grote uitgevers en Big Tech bedrijven over de communicatie van wetenschappelijke kennis richting het brede publiek

BIJLAGE A: CHECKLIST VOOR EEN EVENTUEEL PUBLIEKSONDERZOEK

Doelstelling: Kwantificeren van het aantal mensen buiten de universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstituten toegang zouden willen hebben tot wetenschappelijke artikelen, hun reactie op een daarop toegesneden portal en hun reactie op een aantal ondersteunende diensten daarbij

Binnen de aldus geïdentificeerde groep onderscheid maken in drie redenen waarvoor zij (in de eerste plaats) toegang wensen:

- Zij doen zelf onderzoek, extramuraal onderzoekers. Enkele vragen over de setting van hun onderzoek (bij een organisatie/bedrijf; zelfstandig onderzoeker als beroep; zelfstandig onderzoeker als hobby) en over het soort wetenschappelijke informatie (discipline; artikelen van auteurs aan Nederlandse instellingen; overzichtsartikelen)
- Zij willen hun handelen in hun beroepspraktijk onderbouwen met wetenschappelijke kennis – evidence-informed handelen. Enkele vragen over type beroep en het soort wetenschappelijke informatie (discipline; artikelen van auteurs aan Nederlandse instellingen; overzichtsartikelen)
- Zij zijn burger die vanuit leergierigheid of vanwege een belangrijke beslissing wetenschappelijke literatuur willen raadplegen. Enkele vragen over het soort wetenschappelijke informatie (discipline; artikelen van auteurs aan Nederlandse instellingen; overzichtsartikelen)

Onder deze groep de propositie van de portal de behoefte aan ondersteunende diensten bevragen:

- Response op de propositie Portal met ondersteunende diensten
- De ondersteunende diensten
- Uitleg hoe wetenschappelijk artikelen te zoeken
 - contactpersoon voor advies over het zoeken naar wetenschappelijke artikelen
 - uitleg hoe de kwaliteit van een wetenschappelijk artikel te beoordelen
 - contactpersoon voor inhoudelijk advies over een artikel
 - vertaling van de samenvatting van een artikel in het Engels naar het Nederlands, maar nog wel in dezelfde wetenschappelijke taal
 - vertaling van de samenvatting van een artikel in het Engels naar begrijpelijk Nederlands (zgn. lekensamenvatting)
 - vertaling van het gehele artikel in het Nederlands (wetenschappelijke taal)
 - vertaling van het gehele artikel in het Nederlands (begrijpelijke taal)
 - behoefte aan ondersteuning bij het toepassen van opgedane wetenschappelijke kennis.

BRONNEN

1. van der Graaf, M. & Johnson, R. *Naar 100% Open Access voor de Nederlandse onderzoekspublicaties: Tijdschriftartikelen*.
https://www.universiteitenvannederland.nl/files/documenten/Domeinen/Open_Access/Naar%20100%20procent%20Open%20Access%20-%20tijdschriftartikelen.pdf (2021).
2. de Weerd, S. *Pilot EBSCO Education Source: Onderzoek naar het gebruik van de database door onderwijsprofessionals*. (2020).
3. de Weerd, S. *Pilot EBSCO Education Source: onderzoek naar het gebruik van de database door onderwijsprofessionals*. (2020).
4. Oechtering, A. & Wilholt, N. *Volwaardige toegang tot wetenschappelijke communicatie voor UvH en PThU*. (2023).
5. ElSabry, E. Who needs access to research? Exploring the societal impact of open access. *Rev. Fr. Sci. L'information Commun.* (2017) doi:10.4000/rfsic.3271.
6. Kraker, P., van Wesenbeeck, A., Kleppe, M. & Vanderfeesten, M. Beyond access: making research discoverable, accessible and inclusive for all. in (2023).
7. Vanderfeesten, M. Dashboard responses of the participants of the workshop Beyond Access: making research discoverable, accessible and inclusive for all (in Mentimeter). (2023).
8. *Behoeftte aan wetenschappelijke artikelen - Verdiepingsonderzoek*. (2014).
9. Open Access Publishing Statistics – WordsRated. <https://wordsrated.com/open-access-publishing-statistics/> (2023).
10. Monitor - Openaccess.nl. <https://www.openaccess.nl/nl/in-nederland/monitor>.
11. Michael, D. P. and A. News & Views: Open Access Market Sizing Update 2022. *Delta Think* <https://deltathink.com/news-views-open-access-market-sizing-update-2022/> (2022).
12. Jansen, D. & Sondervan, J. *Versterking ondersteuning van diamond open access in Nederland*. (2023).
13. Online Summarizing Tool | Flashcard Generator & Summarizer | Scholarcy. *Scholarcy | The long-form article summariser* <https://www.scholarcy.com/>.
14. Jones, P. GPT, Large Language Models, and the Trough of Disillusionment. *The Scholarly Kitchen* <https://scholarlykitchen.sspnet.org/2023/10/04/gpt-large-language-models-and-rough-of-disillusionment/> (2023).

Afbeelding titelblad: gecreëerd met Dalle-E met de prompt: 'Access to a library with obstacles hampering access in the style of Salvador Dali'.